

ТЕЗИ

УДК 101(091):130.2:101+572

Салій Анатолій

«ЧУЖИЙ» ТА «ВІДЧУЖЕНИЙ» У КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНУ

Постмодернізм явище досить цікаве й неоднозначне. Достатньо буде вже хоча б того, що сьогодні в академічному середовищі не існує якої-небудь однозначної його оцінки. І якщо спочатку термін «постмодернізм» вживається переважно в контексті архітектури та літературознавства, то зараз він позначає цілу епоху в історії людства. Це час кардинальних змін не лише в культурній чи соціальній площині, змінюється сама людина, її ество. Людина періоду постмодернізму вже не може відчувати себе самодостатньою, вона не має міцної опори в теперішньому. Вона також не має підстав занадто довірятися майбутньому, адже саме поняття «завтра» є небезпечним, непередбачуваним і несе в собі більше загрози, аніж надії на краще. Зникає впевненість. Щобільше, навіть минуле перетворюється на щось непередбачуване, воно не просто втрачає будь-який сенс; минуле здатне змінюватись. У такій ситуації людина опиняється сам на сам з Небуттям [4, с. 157]. Фактично, постмодерна людина тримає орієнтир на екзистенціал «теперішнього», а це час, у якому вона існує: страждає, насолоджується, їсть тощо.

У контексті цього, дуже яскраво проявляється переживання дихотомії «свій-чужий», яке знаходить свій прояв саме у постмодерністському світогляді. У такому протиставленні завжди є можливість помітити прагнення тих, хто визначається як «свій», нав'язати власну систему цінностей тим, хто визначається як «чужий». При цьому поняття «свій» і «чужий» будуть співвідносні – як одиничне та множинне, як світло і темрява. Як вважає Г. Кнаббе, втрата поняття, відчуття і становища «чужий» виникає із самих ліберальних і гуманістичних мотивів. І, як виявляється, таким чином, спрощується поняття, відчуття і становище «свій», а це, своєю чергою, призводить до втрати висхідної основи будь-

якої ліберальності й будь-якого гуманізму – автономної особистості і універсального принципу індивідуальності [2, с. 18].

На один зріз із явищем «чужого» М. Фуко ставить «відчуженого» [5, с. 179]. Він звертає увагу на ту площину, яка до нього розглядалася побіжно. Фуко починає голосно говорити про те, що модерне суспільство як відчужених розглядає тих, хто перед ним є найменш захищеним: представники сексменшин, засуджені, часто жінки і звичайно ж, психічно хворі. Сам Фуко коли вживає французький термін *aliéné*, акцентує увагу на тому, що він має подвійну коннотацію – «*психічно хворий*» і «*відчужений*» [5, с. 309]. Суспільство модерну перетворює хворого на відчуженого. Такий статус психічно хворого визначає усі його соціальні відносини, увесь його досвід та умови існування. Така особа вже не спроможна розпізнати ні своїх бажань, оскільки така можливість за нею повністю заперечується; в інших зустрічаються тільки чужі, бо і сама вона для них визначається як чужа. Свобода перетворюється на примус, який тисне на хворого своїми зобов'язаннями. Отже, з цього випливає, що відчуження для хворого – це набагато більше, аніж просто юридичний статус: як реальний досвід воно обов'язково вписане у патологічний факт.

Справді, якщо людина виявляється у стані відчуженості від своєї власної сутності, якщо вона не в змозі розпізнати людське і втрачається живе значення в результатах своєї діяльності, коли економічні й соціальні детермінації її обмежують, позбавляючи місця у цьому світі, вона живе у конфлікті, який передбачає сам по собі шизофренічний синдром. Чужий для реального світу, хворий вимушений звертатися до «приватного світу», який більше не може гарантувати йому ніякої об'єктивності [5, с. 190].

Однак ми не повинні сприймати відчуженість виключно через призму психічного розладу і реакції на нього суспільного середовища. У загальних рисах це деперсоніфікація людини у сучасному суспільстві, крім того, що саме суспільство може розглядатися і як знеособлене. І основний акцент при цьому ставиться на емоційно-особистісному аспекті самого явища відчуження [3, с. 8]. Таке твердження може бути поєднане і з розумінням відчуження як результату розриву між внутрішнім світом людини і способом її життя, що було характерно для позиції М. Бахтіна [1, с. 30].

Відмова від звичного, так званого «модерністського», часто конфліктно-репресивного типу вирішення проблеми «свій-чужий» у постмодерному мисленні має у собі філософський і універсально світоглядний сенс. Тому відповідно до цього першочергове завдання постмодерну полягає в тому, щоб зробити «своїх» і «чужих» рівноправними, а потім скасувати саму цю протилежність.

Література:

1. Діалог *sub specie ethicae* / В. Ю. Даренський, В. Д. Журай, Л. М. Карачевцева та ін. – К. : ПАРАПАН, 2011. – 280 с.
2. Кнаббе Г.С. Местожителства постмодерна / Г. С. Кнаббе. – М. : изд-во РГГУ, 2004. – 52 с.
3. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність / О. Г. Льовкіна. – К. : ПАРАПАН, 2006. – 168 с.
4. Наріжний Ю. А. Культура и философия эпохи постмодерна / Ю. А. Наріжний. – Днепропетровск : изд-во ДГУ, 2008. – 478 с.
5. Фуко М. Психическая болезнь и личность / М. Фуко. – СПб : ИЦ «Гуманитарная Академия», 2010. – 320 с.